

Сам факт виходу газети царська влада вважала «диверсією»

110 років тому на Полтавщині побачив світ часопис «Хлібороб» – перше україномовне видання на Лівобережжі

Цими днями у Полтавському обласному державному архіві відбулася знаменна подія: громадськість відсвяткувала 110-у річницю від дня виходу першої україномовної газети на Лівобережній Україні – «Хлібороб». Часопис побачив світ 12 листопада (25 жовтня за старим стилем) 1905 року в Лубнах. Це стало справжньою подією для всієї української громади, бо треба було мати неабияку мужність, щоби зважитися на такий крок у країні, де навіть говорити українською мовою на офіційних заходах заборонялося. А взяли на себе цю відповідальність брати Шемети – Володимир, Микола та Сергій, вихідці з дворянської родини, яка володіла низкою підприємств, тисячею десятин землі. Вони стали не лише видавцями «Хлібороба», а й редагували газету й писали статті для неї.

59

Україномовна газета була на той час настільки дивним явищем, що в першому номері її видавці навіть попереджали: «Вважайте, що «и» треба вимовляти як «ы», а «є» вимовляти як «йе». А вже у наступному номері почали з'являтися й геть крамольні речі, які справили на владу ефект бомби, що вибухнула. Ось як і ця селянська ухвала (збережено мову оригіналу. – Авт.):

«Року 1905, грудня 16-го, ми, нижче підписані Литвяківські селяне Вовчанської волости Лубенського повіту, зійшлися на сход селянський та, обміркувавши, через віщо саме нам важко живеться, прийшли до тієї думки: у державі, при такім ладі, який був досі, наші потреби ніколи не будуть задоволені. А для того, щоб хоч трохи покращало жити нам, селянам, треба безпреміно установити такий лад Держави, щоб Державою правили не чиновники, а виборні від народу люде, котрі добре знають наші потреби і те, як їм допомогти.

Отже-ж, ті потреби, що є тільки у нашого народу українського, треба щоб рішали виборні з нашого народу, збираючись нарізно од других народів, бо тільки вони одні і знають добре наші потреби і те, як їм найкраще допомогти. Другі народи добре нашого життя не відають, і через те не можуть у наших ділах за нас рішати. Виборні українського народу повинні збиратися для українських справ в Україні, в Києві. Євреї, що живуть в Україні, мають мати однакові права з українцями.

1. Вибори і до Всеросійської Думи, і до Української Думи (сейму) повинні бути:

Загальні – щоб вибрав усякий, яких би достатків, якої віри або нації він не був, одно слово, кожен, хто має не менше 20 років. Прямі – щоб вибірали послів прямо до обох дум. Рівні – щоб ніхто не мав більш одного голосу. Потайні – щоб ніхто не знав, за кого хто подає голос, щоб кожен вибрав по совісті, нікого не боячись.

2. Доглядати за виборами у кожній волості повинні виборні люде, яким нарід вірить і доручить той догляд. А ні поліція, ні земські начальники, ні волосне начальство ніяк не повинно у ті вибори втручатись.

3. Обидві Думи повинні рішати так, щоб їхніх постанов ніхто не мав ніякого права переробити, перерішити або зовсім зкасувати. Те, що встановить яка з тих двох Дум, повинно бути законом. Законів ніхто крім Дум видавати не має права. Усі чиновники, починаючи від міністрів, повинні бути одвічальні перед обома Думами по тіх ділах, якими кожна Дума відає.

4. Крім того треба, щоб і у нас в Україні не повинно бути ні селян, ні панів, ні міщан, а усі повинні бути рівними, з однаковими правами людськими, не повинно бути ніяких станів.

5. Щоб поліція була передана: городська – городам, повітова – земствам, сільська – громадам сільським, щоб жандарі та шпиги зараз були скасовані, бо крім шкоди та знуцання з людей вони нічого не робили. Земських начальників таке не повинно бути, бо вони тільки руйнують наше громадське життя і за людей нас не вважають.

6. Щоб усіма чисто ділами у губернії завідувало земство губерніальне, а по повітах – повітове. А вибори земських гласних щоб були також загальні, прямі, рівні і потайні.

7. Щоб зараз помилувані були також усі, хто боровся та страждав за політичні і релігійні справи, а також усі ті наші брати, що засуджені за земельні безпорядки.

8. Щоб смертної кари не було ніяк.

9. Щоб була воля української мови і українського друку. Через те зараз повинен бути скасований жорсткий закон 1876 року, а також і усі другі закони, що були видані проти нашого рідного слова. Щоб була воля для українського народу збиратися, закладати спілки, а також воля віри і правдива недоторканість особи.

10. Щоб народня просвіта нижча, середня і вища була дарова, вільна задля усіх людей, а не тільки багатих. Учення повинно бути безплатне і заведено на державний кошт. По усіх же, як нижчих, так і вищих школах у нас в Україні повинна бути освіта (ученіє) на рідній, зрозумілій для нас мові – Українській.

11. Щоб кожен мав право їздити куди кому завгодно і щоб не треба було пашпортів за границю.

12. Строк уповноваження послів думських повинен бути не більше 2-х років.

13. Щоб москалі й матроси не служили більше 2-х років.

14. Щоб краще жити безземельним і малоземельним селянам, а також усім, хто хоче обробляти землю, для того всі землі господарственні, казенні, удільні, монастирські, ружні і кабінетські в Україні повинні зараз без викупу перейти до українського наріду, а у Великоросії – дікоросіянам. А з часновладельческих без викупу повинні перейти землі даровані урядом, які після подарування не біли продані. А коли б згодом не вистачило, то треба викупляти і часновладельчеські на казенний кошт.

15. Повинен бути заведений зараз податок поступовий (прогресивний налог)».

Отак думали про своє майбуття лубенські селяни, «приговор» яких опублікував «Хлібороб» 20 грудня 1905 року. Минуло 110 літ. А всі пропозиції селян – наче писані вчора. Тут і «чесні та прозорі вибори», і «чітке виконання законів», і «політична реформа», і «політичні репресії», і «статус української мови» та «безкоштовна вища освіта»... А ще – «безвізовий режим», «земельна реформа», «реформування податкового законодавства». Усі ці проблеми остаточно не розв'язані й досі.

Ну, а тоді влада взялася за «Хлібороба» та його видавців. Після кількох пересторог четвертий номер газети, яка виходила накладом 5–8 тисяч примірників, конфіскувала поліція, а п'ятий узагалі став останнім: цензура заборонила вихід часопису надалі.

Не менш драматичною була доля братів Шеметів. Про Миколу та Сергія взагалі мало що відомо (за деякими даними, сліди їх після громадянської війни загубилися на чужині). А от Володимир навіть став депутатом від Полтавщини І Державної Думи Росії, однак його переслідував як царський, так пізніше й радянський режим. Тож після революції він бідував і, хоча знав шість (!) іноземних мов, працювати міг лише простим службовцем, а помер чорного для всієї України 1933 року від голоду.